

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО ПАРЛАМЕНТСЬКИХ СЛУХАНЬ

НА ТЕМУ:

**“ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА
УКРАЇНИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ”**

**Січень, 2012
КИЇВ**



КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

13115/0/2-11 від 21.11.11

№ 04-28/2-3833 (215 428)
від 24.11.11 р.

Верховна Рада України

На виконання пункту 2 постанови Верховної Ради України від 8 вересня 2011 р. № 3711-VI Кабінет Міністрів подає інформаційно-аналітичні та довідкові матеріали з питань, що розглядаються під час парламентських слухань на тему: "Етнонаціональна політика України: здобутки та перспективи".

Доповідачем визначено Міністра культури Кулиняка Михайла Андрійовича.

Додаток: на 15 арк.

Прем'єр-міністр України

Микола АЗАРОВ

ПРОПОЗИЦІЙ
до проекту Рекомендацій парламентських слухань на тему:
«Етнонаціональна політика України: здобутки і перспективи»

Головним здобутком української держави у сфері етнополітики є збереження злагоди в суспільстві, взаємної толерантності між людьми різних національностей, мов та релігій, відсутність в Україні масштабних конфліктів на міжетнічному ґрунті.

Враховуючи те, що у світі є чимало масштабних етнічних і расових проблем, які можуть поширитися і на Україну, головним стратегічним завданням держави у сфері етнополітики слід вважати збереження і зміцнення нинішніх стабільних міжетнічних взаємин в Україні, забезпечення умов для вільного розвитку культур і мов всіх етнічних груп, що населяють нашу країну.

Для реалізації цього стратегічного завдання необхідно здійснити комплекс логічно взаєпов'язаних та ефективних заходів.

1. Продовжити удосконалювати законодавство, що регулює міжетнічні процеси, приводячи його норми у відповідність зі змінами, що відбулися в Україні за роки незалежності, та його адаптацію до існуючих європейських стандартів;

2. Забезпечувати виконання ратифікованих Україною Міжнародних угод у сфері забезпечення прав національних меншин;

3. Розширювати діалог і співпрацю органів державної влади та місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями національних меншин;

4. Активізувати діяльність, спрямовану на збереження, розвиток і популяризацію культурного різноманіття сучасної України;

5. Підтримувати діяльність громадських об'єднань національних меншин, спрямовану на збереження і розвиток їх мови, історії, культури, традицій з метою зміцнення міжетнічної злагоди, співпраці і порозуміння, збагачення культури України;

6. Сприяти розвитку міжкультурного діалогу етнонаціональних спільнот з метою формування в українському суспільстві атмосфери толерантності, міжетнічної взаємодії осіб та груп, що відрізняються своєю етнічною, культурною, мовною та релігійною самобутністю;

7. Активно залучати загальнонаціональні та регіональні телевізійні та радіоканали, інші засоби масової інформації до популяризації культурних надбань етносів України;

8. Для збереження рівноваги міжнаціональних відносин в Україні приділяти увагу культурно-освітнім та мовним проблемам українського етносу;

9. Сприяти розвиткові мережі дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів з вивченням мов національних меншин із забезпеченням їх підручниками, навчально-методичною літературою, педагогічними кадрами, особливо, в сільській місцевості;

10. Спрямовувати діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері міжнаціональних відносин і забезпечення прав національних меншин, на створення належних умов для

консолідації етнічних спільнот у процесах державотворення і формування на цій основі єдиного громадського суспільства;

11. Активізувати роботу Уряду АР Крим та органів місцевого самоврядування в Республіці щодо вирішення соціальних, освітніх і культурних проблем депортованих народів (дотримання соціальних прав, забезпечення житлом, створення умов для працевлаштування і підприємницької діяльності, розвитку мережі шкіл, відведення землі під будівництво мечетей тощо);

12. Посилити увагу до питань інтеграції в українське суспільство іммігрантів з інших країн, дотримання їх соціальних і культурно-освітніх прав;

13. Посилити роботу органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо профілактики проявів расизму і ксенофобії, злочинності на расовому та етнічному ґрунті;

14. Дбати про зміцнення державності, територіальної цілісності, демократії, недопущення етнічних протистоянь, створення необхідних умов для соціально-політичної єдності як запоруки безпеки держави і громадянина.

**Інформаційна довідка
до Парламентських слухань на тему:
«Етнонаціональна політика України: здобутки та перспективи»**

На сьогоднішній день в Україні проживають представники понад 130 етносів, що дозволяє вважати нашу країну поліетнічною. Проте ця поліетнічність має певні особливості, зокрема:

1. За результатами останнього перепису населення (2001 р.) етнічну більшість (близько 78% населення) складав титульний етнос – етнічні українці. Загальна чисельність етнічних меншин сягала понад 10 мільйонів осіб, або ж близько 22% населення країни; з них понад 8,3 млн. осіб – етнічні росіяни. Ще 8 етнічних громад налічувало понад 100 тис. осіб (білоруси, молдавани, кримські татари, болгари, угорці, румуни, поляки, євреї; табл. 1).

**Таблиця 1. Національний склад населення України
(за результатами перепису 2001 р.)**

| Національність | Загальна чисельність, тис. осіб | Відсоток від загальної чисельності населення України, % | | Відсоток чисельності у 2001 р. порівняно з 1989 р. |
|-----------------|---------------------------------------|---|---------|--|
| | | 2001 р. | 1989 р. | |
| Українці | 37542,7 | 77,8 | 72,7 | 100,3 |
| Росіяни | 8334,1 | 17,3 | 22,1 | 73,4 |
| Білоруси | 275,8 | 0,6 | 0,9 | 62,7 |
| Молдавани | 258,6 | 0,5 | 0,6 | 79,7 |
| Кримські татари | 248,2 | 0,5 | 0,0 | 530 |
| Болгари | 204,6 | 0,4 | 0,5 | 87,5 |
| Угорці | 156,6 | 0,3 | 0,4 | 96,0 |
| Румуни | 151,0 | 0,3 | 0,3 | 112,0 |
| Поляки | 144,1 | 0,3 | 0,4 | 68,5 |
| Євреї | 103,6 | 0,2 | 0,9 | 21,3 |
| Вірмени | 99,9 | 0,2 | 0,1 | 180 |
| Греки | 91,5 | 0,2 | 0,2 | 93 |
| Татари | 73,3 | 0,2 | 0,2 | 84,3 |
| Цигани | 47,6 | 0,1 | 0,1 | 99,3 |
| Азербайджанці | 45,2 | 0,1 | 0 | 122,2 |
| Грузини | 34,2 | 0,1 | 0 | 145,3 |
| Німці | 33,3 | 0,1 | 0,1 | 88 |
| Гагаузи | 32 | 0,1 | 0,1 | 100 |
| Інші | 177 | 0,4 | 0,4 | 84 |

2. Різні регіони України мають різний етнічний склад населення. Деякі етнічні групи сконцентровані в певних регіонах, де мають зони компактного проживання і складають значну частку населення. Росіяни, наприклад, складають 38% населення Донецької області, 39% – Луганської області й більшість – в АР Крим (58,3%). Понад 90% угорців України живе в Закарпатській обл., складаючи 12% її населення; три чверті болгар (150 тис.) – в

Одеській обл. (6,1% її населення), 80% румунів – у Чернівецькій обл. (12,5% населення) та ін. Особливим етнічним різноманіттям відрізняються такі регіони України як Крим, Закарпатська, Чернівецька, Одеська області. Кримська автономія є специфічним регіоном в етнонаціональному плані не лише тому, що тут етнічні українці становлять меншість, а й тому, що тут доводиться вирішувати гострі проблеми облаштування кримських татар та інших народів, депортованих з Криму сталінським режимом.

3. Поряд із меншинами, які здавна проживають на українських землях, упродовж останніх десятиліть виникли нові внаслідок імміграції на територію нашої держави жителів різних країн Азії та Африки.

4. Невід'ємним елементом етнонаціональної проблематики є мовна ситуація в Україні. Україна є фактично двомовною країною, де переважна більшість громадян володіє українською та російською мовами, при цьому загальна чисельність тих, хто вважає рідною якусь іншу мову (білоруську, кримсько-татарську, угорську, румунську, польську, вірменську тощо) не перевищує 2-3 відсотків населення України (табл. 2). Це відбувається на мовній структурі освітніх закладів, друкованих видань, мовних практик в електронних ЗМІ та культурних заходах, коли чисельність тих, хто навчається, користується пресою, купляє друковану чи аудіовізуальну продукцію певною мовою, відрізняється (часом суттєво) від чисельності відповідної етнічної групи.

**Таблиця 2. Мовний склад населення України
(за результатами перепису населення 2001 р.)**

| Національноті | Вказали як рідну мову, % | | | |
|-----------------|---------------------------|-----------------|----------------|-----------|
| | Мову своєї національності | Українську мову | Російську мову | Іншу мову |
| Українці | 85,2 | X | 14,8 | 0,0 |
| Росіяни | 95,9 | 3,9 | X | 0,2 |
| Білоруси | 19,8 | 17,5 | 62,5 | 0,2 |
| Молдавани | 70,0 | 10,7 | 17,6 | 1,7 |
| Кримські татари | 92,0 | 0,1 | 6,1 | 1,8 |
| Болгари | 64,2 | 5,0 | 30,3 | 0,5 |
| Угорці | 95,4 | 3,4 | 1,0 | 0,2 |
| Румуни | 91,7 | 6,2 | 1,5 | 0,6 |
| Поляки | 12,9 | 71,0 | 15,6 | 0,5 |
| Євреї | 3,1 | 13,4 | 83,0 | 0,5 |
| Вірмени | 50,4 | 5,8 | 43,2 | 0,6 |
| Греки | 6,4 | 4,8 | 88,5 | 0,3 |
| Волзькі татари | 35,2 | 4,5 | 58,7 | 1,6 |
| Цигани | 44,7 | 21,1 | 13,4 | 20,8 |
| Азербайджанці | 53,0 | 7,1 | 37,6 | 2,3 |
| Грузини | 36,7 | 8,2 | 54,4 | 0,7 |
| Німці | 12,2 | 22,1 | 64,7 | 1,0 |
| Гагаузи | 71,5 | 3,5 | 22,7 | 2,3 |
| Інші | 32,6 | 12,5 | 49,7 | 5,2 |

Особливості етнічної структури населення України зумовили необхідність застосування гнучких, регіонально диференційованих підходів до державної етнополітики. Головним здобутком етнонаціональної політики нашої держави за роки її незалежності можна вважати збереження загальної атмосфери міжетнічного миру і толерантності. Прояви міжетнічної та міжрелігійної ворожнечі, якщо її трапляються, то мають лише спорадичний, локальний характер і не перетворюються на тривалі й насильницькі конфлікти.

Становлення державної етнонаціональної політики України припадає на початок 90-х років ХХ століття. Декларацією про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. проголошувалася рівність усіх громадян незалежно від їхнього походження, соціального стану, расової та національної належності. Документ містив норму про визнання колективних, групових прав національних меншин та специфічних прав національностей, етнічних груп.

Законодавство України гарантує громадянам однакові права і свободи, рівність перед законом незалежно від раси, етнічної належності, мови та релігії.

Рівність громадян перед законом у всіх сферах економічного, соціального, політичного і культурного життя закріплено статтею 24 Конституції України: «Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками». Норми, що передбачають врегулювання відносин в етнонаціональній сфері, містяться також у статтях 10, 11, 53, 92, 119 і 138 Основного Закону України.

Конституційні норми розвинуто в законах України “Про національні меншини в Україні”, “Про об’єднання громадян”, “Про свободу совісті та релігійні організації”, “Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин”, “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин”, “Про ратифікацію конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження”.

Рівність громадян перед законом і заборона дискримінації за етнічною і расовою ознакою зафіковані також у Кодексі адміністративного судочинства України, Цивільному кодексі України (зокрема у статті 300), Цивільному процесуальному кодексі України, Кримінальному кодексі України (зокрема у статті 161) та в інших законодавчих актах України.

У статті 1 Закону України «Про національні меншини в Україні» зазначено: «Україна гарантує громадянам Республіки незалежно від їх національного походження рівні політичні, соціальні, економічні та культурні права і свободи, підтримує розвиток національної самосвідомості й самовираження. Усі громадяни України користуються захистом держави на рівних підставах. При забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин, держава виходить з того, що вони є невід’ємною частиною загальновизнаних прав людини».

У статті 18 вказаного Закону зазначено: «Будь-яке пряме чи непряме обмеження прав і свобод громадян за національною ознакою забороняється й карається законом».

Громадянські права громадян різного етнічного походження, заборона дискримінації за етнічною та расовою належністю передбачена українським законодавством у різних сферах життях, зокрема:

- щодо участі у виборах в органи представницької влади всіх рівнів – відповідні норми у законах України «Про вибори Президента України», «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», «Про всеукраїнські і місцеві референдуми», «Про Центральну виборчу комісію». Відповідна норма передбачена і статтею 9 вищезгаданого Закону України «Про національні меншини в Україні» («Громадяни України, які належать до національних меншин, мають право відповідно обиратися або призначатися на рівних засадах на будь-які посади до органів законодавчої, виконавчої, судової влади, місцевого і регіонального самоврядування, в армії, на підприємствах, в установах і організаціях»);
- щодо участі в роботі органів місцевого самоврядування – стаття 3, п. 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»;
- щодо права перебування на державній службі – стаття 4 Закону України «Про державну службу»;
- щодо захисту інтересів у суді – стаття 5, п. 1 Цивільного процесуального кодексу («Суд зобов'язаний поважати честь і гідність усіх учасників цивільного процесу і здійснювати правосуддя на засадах їх рівності перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, мовних та інших ознак»).

Неприпустимість використання засобів масової інформації з метою розпалювання расової, національної і релігійної ворожнечі закріплена статтею 3 Закону України «Про друковані засоби масової інформації в Україні», статтею 2 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», статтею 46 Закону України «Про інформацію».

Неодмінним складником правової бази державної етнополітики України також є:

- міжнародні угоди в галузі прав людини, які набули чинності у встановленому порядку;
- міждержавні й міжвідомчі угоди, що прямо або опосередковано регулюють статус етнічних груп в економічній, культурній, політичній та інших сферах (зокрема, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин). Okрім того, Україною укладено низку двосторонніх угод, що передбачають також співробітництво у сфері захисту прав національних меншин;
- резолюції та рекомендації міжнародних організацій, членом яких є Україна, інші норми міжнародного права, що регулюють етнонаціональні відносини.

З метою запобігання поширення ксенофобії, расистської та антисемітської інформації через комп'ютерні системи у квітні 2005 року Україною був підписаний Додатковий протокол до Міжнародної Конвенції про злочинність у кіберпросторі, що передбачає кримінальну відповідальність за акти расистського та ксенофобського характеру, здійснювані через комп'ютерні системи.

Нині триває робота над удосконаленням правової бази державної етнополітики. Зокрема, готується законопроект “Про Концепцію державної етнонаціональної політики України”.

На виконання п. 42 Національного плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, затвердженого Указом Президента України від 22 квітня 2011 р. № 494, Міністерством юстиції України розробляється проект Указу Президента України про затвердження Стратегії боротьби з дискримінацією в Україні. Його основними завданнями є: наближення національного законодавства до міжнародних, зокрема, європейських стандартів; зменшення кількості дискримінаційних проявів у суспільстві, а також правопорушень, вчинених на ґрунті нерівноправного та нетерпимого ставлення до особи; формування у населення України активної позиції щодо протидії дискримінації.

У структурі Міністерства внутрішніх справ створено відділ розробки та реалізації стратегії боротьби з етнічною злочинністю, у Службі безпеки України – підрозділ з виявлення і припинення дій, спрямованих на розпалювання расової або національної ворожнечі, у Міністерстві закордонних справ введено посаду Посла з особливих доручень з питань протидії проявам расизму, ксенофобії та дискримінації.

Для налагодження ефективних зв’язків між органами державної влади і громадськістю діє низка загальнонаціональних дорадчих органів, серед яких – Рада з питань культури національних меншин України при Міністерстві культури України, Громадська рада керівників освітніх програм Всеукраїнських громадських організацій при Міністерстві освіти і науки, молоді та спорту України. Ради представників громадських організацій національних меншин діють також при більшості обласних державних адміністрацій.

Можна зробити висновок, що в Україні створено відповідну законодавчу та інституційну базу, на якій може вільно розвиватися громадське та культурне життя усіх етнічних спільнот, успішно діяти мережа громадських організацій національних меншин, національно-культурних товариств, засобів масової інформації, професійних та аматорських мистецьких колективів різних народів і етносів нашої країни.

Якщо у 2007 році в Україні діяло близько 1160 організацій етнічних меншин, то станом на 1 січня 2011 р. органами юстиції України зареєстровано 1458 громадських організацій національних меншин, з яких 44 мають всеукраїнський статус. За даними облдержадміністрацій, здійснюють свою статутну діяльність 1268 таких організацій.

Найбільшими серед громадських організацій етнічних меншин є Рада національних товариств України, Асоціація національно-культурних об’єднань України, Конгрес національних громад. У цілому, громадські організації

національних меншин досить різні за формою. Це – асоціації, спілки, земляцтва, федерації, ради, конгреси тощо. Відповідно до статутів, їхню діяльність спрямовано на задоволення соціальних, економічних, культурних, мовно-освітніх, інформаційних, духовних потреб членів об'єднань.

До ключових питань державної етнополітики належить задоволення потреб громадян у навчанні мовами національних меншин, у вивчені цих мов. Зокрема у 2011 році видатки з державного бюджету на виконання положень Європейської хартії регіональних мов або мов меншин становлять 1007,0 тис. грн.

В Україні діє мережа загальноосвітніх, дошкільних та вищих навчальних закладів, де здійснюється навчання мовами національних меншин. Okрім загальноосвітніх шкіл, де навчання ведеться мовами меншин, створено культурно-освітні центри та недільні школи, де представники різних етносів вивчають рідну мову і культуру свого народу. Роботі цих закладів постійно допомагають органи освіти й культури, національно-культурні товариства і просвітницькі організації.

У 2010/2011 навчальному році в Україні функціонувало:

- 1154 загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання, в яких навчається 739 819 учнів;
 - 88 – з румунською (21 066 учнів);
 - 66 – з угорською (15 596 учнів);
 - 15 – з кримсько-татарською (5 592 учні);
 - 6 – з молдовською (4 300 учнів);
 - 5 – з польською (1 401 учень),
 - 1 664 навчальних закладів, де вивчаються дві і більше мов.

Російську мову як предмет вивчали 1 284 505 учнів, румунську – 861, угорську – 1 198, кримсько-татарську – 16 318, польську – 9 245, словацьку – 212, болгарську – 8 604, новогрецьку – 3 622, гагаузьку – 1 447, іврит – 2 644, корейську – 405, чеську – 189, німецьку – 78, турецьку – 408, вірменську – 28, в'єтнамську – 10.

Кількість учнів, які вивчали мови національних меншин факультативно або в гуртках, становить: 147 781 – тих, хто вивчає російську мову, 4 497 – кримсько-татарську, 3 959 – польську, 526 – молдовську, 388 – угорську.

В Україні також функціонують 90 культурно-освітніх центрів (недільних шкіл), в яких вивчаються азербайджанська, білоруська, болгарська, вірменська, єврейська, караїмська, корейська, кримчацька, молдовська, німецька, новогрецька, польська, ромська, татарська, чеська мови, література, історія, культура, традиції згаданих народів. Засновниками недільних шкіл є громадські організації національних меншин, органи місцевого самоврядування.

Діють також 17 приватних дошкільних, 107 загальноосвітніх навчальних закладів (з них 95 з російською мовою навчання або вивчення як предмету, 5 – з угорською, 7 – з кількома мовами навчання), а також вищі приватні навчальні заклади: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, Дніпропетровський жіночий педагогічний коледж “БЕТ-ХАНА”, Міжнародний Соломонів університет, Слов'янський університет, Міжнародний європейський університет, Київський славістичний університет.

Культурно-мистецькі потреби національних меншин задовольняє понад

2 700 аматорських театральних, музичних і фольклорних колективів національних меншин. Для національних меншин у багатьох областях створені центри національної культури. Станом на 1 січня 2011 року в Україні діяло 96 таких центрів культури, 11 з яких фінансувалися з місцевих бюджетів (2 млн. 557 тис. грн.).

Для забезпечення культурних потреб національних меншин державою реалізується бюджетна програма «Заходи з відтворення культури національних меншин». Щороку на фінансування цієї програми з державного бюджету виділяється кілька мільйонів гривень, чого, звичайно, недостатньо, але це дозволяє фінансово підтримати основні фестивалі та свята національних культур різних етносів України.

На підтримку культурно-мистецьких заходів національних меншин упродовж 2010 року Міністерство культури надавало організаційну, методичну та фінансову допомогу Фонду кримсько-татарського мистецтва та етнографії, Асоціації німців України, Федерації греків України, Спілці поляків України, Всеукраїнській спілці білорусів, Асоціації корейців України, Єврейському фонду України, Всеукраїнському культурно-просвітницькому центру "Русское собрание", Всеукраїнській спілці "Конгрес ромів України", Всеукраїнській спілці вірмен.

Надано фінансово-організаційну підтримку підготовці та проведенню 26 культурно-мистецьких заходів національних меншин, зокрема, Всеукраїнському фестивалю культур національних меншин "Таврійська родина", Всеукраїнському фестивалю національних культур південного регіону України "Дружба", Культурно-мистецькій акції з підтримки культури етносів, які не мають своєї історичної батьківщини та малочисельних народів Криму. За підтримки держави відбувся Всеукраїнський форум національних культур "Україна: мистецьке розмаїття та діалог культур", в рамках якого відбулася низка масштабних акцій з різних видів мистецтва.

Упродовж січня – жовтня 2011 року за підтримки Міністерства культури проведено:

- Радою національних товариств – Всеукраїнську виставку образотворчого мистецтва етносів України "Vivat, Україно!", присвячену 20-річчю Незалежності України, Всеукраїнську конференцію національних меншин "Ми – українці" та круглий стіл "Народ Мордовії. Його історія";
- Конгресом національних громад – Культурно-мистецьку акцію Дитячий табір "Джерела толерантності";
- Асоціацією німців України – Всеукраїнський дитячий форум "Співдружність";
- Єврейським форумом України – Міжнародний театральний фестиваль "Мандруючі зірки", присвяченого творчості класика української єврейської літератури Шолом-Алейхема;
- Чернівецькою обласною громадською організацією "Культурний капітал" – II Міжнародний поетичний фестиваль "MERIDIAN CZERNOWITZ";
- Федерацією греків України – Всеукраїнський фестиваль грецької культури "Мега Йорти";
- Всеукраїнський фестиваль корейської культури "Кореяда";

- Всеукраїнським суспільним об'єднанням “Георгія” – Всеукраїнську культурно-мистецьку акцію “Грузинська народна творчість в Україні”.

На пропозицію Президента України у грудні 2011 року планується проведення загальноукраїнського форуму “Україна: діалог культур”, програмою якого передбачено майстер-класи, науково-практичну конференцію, виставку літератури мовами національних меншин та концертну програму із творів різних жанрів мистецтва.

Важливим напрямком у реалізації етнополітики є популяризація культур різних народів і етносів України через мережу культурно-мистецьких закладів (музеїв, бібліотек, театрально-видовищних закладів). Зокрема, в Національному музеї історії України створено експозиційний розділ “Україна – багатонаціональна держава”. На базі Дніпропетровського історичного музею ім. Д. Яворницького, за підтримки Мінкультури організовано і проведено II Всеукраїнський музейний фестиваль “Музей в сучасному поліетнічному світі”. У Тернопільському обласному літературно-меморіальному музеї Юліуша Словацького в м. Кременці, спільно з Національним музеєм Землі Перемиської (м. Пшемишль, Польща) проводяться українсько-польські літературно-мистецькі зустрічі “Діалог двох культур”.

У 360 бібліотеках України працюють відділи літератури мовами меншин. На базі цих закладів діють літературні вітальні, клуби за інтересами, відбуваються масові заходи, що популяризують культурну спадщину різних етносів України, їхні мови, традиції та обряди.

Міністерством культури та іншими центральними органами виконавчої влади реалізується міжвідомчий План заходів з протидії проявам ксенофобії, расової та етнічної дискримінації в українському суспільстві на 2010 – 2012 роки. На виконання зазначеного Плану здійснюється ряд заходів, спрямованих на реалізацію завдань щодо забезпечення суспільної стабільності та міжетнічної злагоди в українському суспільстві, задоволення етнокультурних потреб етнічних спільнот, активізації їхньої участі в соціально-економічному, політичному та духовно-культурному житті суспільства, запобігання будь-яким проявам нетерпимості або упередженого ставлення до осіб з огляду на їхню етнічну приналежність. Зокрема, в рамках виконання Плану проведено культурно-мистецьку акцію “Дитячий табір “Джерела толерантності” у Закарпатській області; проведено культурно-освітню акцію для дітей депортованих народів Криму “Радість відродження”; організовано Молодіжний форум “Ксенофобія – етнотолерантність як формат комунікації сучасної молоді” тощо.

Відповідно до Плану заходів щодо інтеграції осіб, яким надано статус біженця, в українське суспільство на період до 2012 року, Міністерством культури України надано підтримку в проведенні культурно-мистецької акції, присвяченої проблемам біженців “Всі ми різні – всі ми рівні”.

У підтримці етнокультурного різноманіття України вагому роль відіграє державна фінансова підтримка преси та книговидання мовами національних меншин. Обсяг фінансування таких видань, співзасновником яких виступає держава, щороку зростає. Виняток складав лише кризовий 2009 рік.

В рамках бюджетної програми “Заходи щодо відтворення культури національних меншин та фінансова підтримка газет мовами національних меншин” на 2011 рік передбачено коштів на суму 1344,5 тис. грн.

Загалом, в Україні виходить друком понад 2,6 тис. періодичних видань мовами національних меншин, з них понад 2,3 тис. – російською мовою. Міністерство культури України є співзасновником шести газет – друкованих органів товариств національних меншин: вірменського – „Арагац”, кримськотатарського – „Голос Крима”, польського – „Дзенік Кийовски”, єврейського – "Еврейские вести", румунського – „Конкордія”, болгарського – „Роден край”. Ці газети розповсюджуються по всій території країни і щороку отримують фінансову допомогу з державного бюджету.

Крім того, на всеукраїнському і на регіональному рівні для національних меншин виходять газети, засновані національно-культурними товариствами, які видаються без підтримки держави: це загальноукраїнські газети „Форум націй” і „Наша Батьківщина”; на регіональному рівні: для греків - „Елліни України” (м.Маріуполь), ромів - „Романі Яг” (м.Ужгород), угорців - „Карпаті Ігаз Со” (м.Ужгород), поляків - „Котвіца” (м.Миколаїв), словаків - „Підкарпатський словак”, румунів - „Данія” (м.Ужгород), азербайджанців - „Голос Азербайджану” (м.Київ), єреїв - „Хадашот” (м. Київ), німців - „Німецький канал” (м.Київ), татар - журнал „Дуслик” (м.Київ), поляків - „Газета Львівська” (м. Львів), росіян - „Русский вестник” (м.Львів), білорусів - „Весткі з Белорусі” (м.Львів).

У 2011 р. Міністерством культури також надано фінансову підтримку угорськомовному педагогічному товариству для випуску дитячого журналу “Ірка” (“Зошит”), та Асоціації німців України для видання газети “Deutsche Zentrale Zeitung”.

Телерадіомовлення для національних меншин здійснюють: Донецька, Житомирська, Закарпатська, Львівська, Одеська, Чернівецька обласні державні телерадіокомпанії, Державна телерадіокомпанія Автономної Республіки Крим.

Важливою подією для розвитку взаємовідносин між органами державної влади та засобами масової інформації щодо врегулювання та попередження міжетнічних та міжрелігійних конфліктів стало підписання 19 березня 2009 року представниками центральних органів виконавчої влади та мас-медіа Хартії про партнерство щодо дотримання прав і свобод та захист суспільної моралі. З метою виконання Хартії державними теле- та радіокампаніями транслювались відео-ролики соціального спрямування з питань протидії ксенофобії та расовій нетерпимості, що сприяло вихованню толерантності в українському суспільстві.

Серед важливих напрямів етнонаціональної політики України, від успішної реалізації яких чималою мірою залежить збереження соціально-економічної стабільності та національної безпеки України, є створення належних умов для повернення в Україну, облаштування та інтеграції в українське суспільство представників депортованих народів – кримських татар, болгар, греків, німців тощо. Основним правовим документом у цій справі у 2006-2010 роках була постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розселення і облаштування депортованих кримських татар та осіб інших національностей, які повернулися в Україну

на проживання, їх адаптації та інтеграції в українське суспільство на період до 2010 року». Станом на 1 січня 2010 р. з Державного бюджету України на реалізацію цієї Програми було виділено 53,3056 млн. грн., з них 50,0 млн. грн. – на зведення житла і спорудження об'єктів інженерної інфраструктури.

Значну роль у вдосконаленні державної етнополітики відіграє участь України у міжнародних проектах, спрямованих на підтримку полікультурного простору. Зокрема, плідною виявилася участь України у регіональній програмі Ради Європи «Київська ініціатива для демократичного розвитку через культуру», а також у проекті «Інтеркультурні міста: управління та політика щодо різноманітних громад». Головним учасником проекту «Інтеркультурні міста» була територіальна громада м. Мелітополя. Наслідком успішної реалізації цього проекту стало те, що до спільноти «Інтеркультурних міст» в Україні планують долучитися також Одеса, Донецьк, Сімферополь та Ужгород, які мають різnobарвну культурно-етнічну палітру.

Українська держава надає великого значення розвитку міжнародного співробітництва у сфері захисту прав національних меншин з країнами, що мають з Україною етнічно споріднені спільноти – Росією, Румунією, Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Молдовою, Білоруссю тощо.

Важливим механізмом здійснення такої взаємодії є укладання міждержавних і міжвідомчих угод про співпрацю та діяльність міжурядових комісій з питань забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин.

З метою координації дій центральних органів виконавчої влади та активізації роботи міжурядових комісій щодо забезпечення прав угорців в Україні та українців в Угорщині, румун в Україні та українців у Румунії, а також словаків в Україні та українців у Словаччині Урядом України прийнято рішення щодо оновлення складу та положень раніше створених комісій.

Міністерство культури України як центральний орган виконавчої влади, відповідальний за реалізацію державної політики у сфері міжнаціональних відносин, виступає за розширення та поглиблення міжнародної співпраці з питань забезпечення прав національних меншин.

Рамкова конвенція про захист національних меншин

Страсбург, 1 лютого 1995 року

(Рамкову конвенцію ратифіковано Законом N 703/97-ВР (703/97-ВР) від 09.12.97)

Офіційний переклад

Держави - члени Ради Європи та інші держави, які підписали цю Рамкову конвенцію, враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, вважаючи, що одним із засобів досягнення цієї мети є збереження та подальше здійснення прав і основних свобод людини, бажаючи вжити заходів на розвиток Декларації глав держав та урядів держав - членів Ради Європи, ухваленої у Відні 9 жовтня 1993 року,

сповнені рішучості захищати національні меншини, які проживають в межах їхніх територій,

вважаючи, що бурхливі події, яких зазнала європейська історія, підтверджують, що захист національних меншин є суттєво важливим для забезпечення стабільності, демократії та миру на цьому континенті,

вважаючи, що плуралістичне та справді демократичне суспільство має не тільки поважати етнічну, культурну, мовну та релігійну самобутність кожної особи, яка належить до національної меншини, але й створювати відповідні умови для виявлення, збереження та розвитку цієї самобутності,

вважаючи, що створення клімату терпимості та діалогу є необхідним для того, щоб культурне розмаїття стало джерелом та чинником не розколу, а збагачення кожного суспільства, вважаючи, що існування терпимої та процвітаючої Європи не тільки залежить від співпраці між державами, але й вимагає транскордонного співробітництва між місцевими та регіональними властями, яке не зашкоджує устрою та територіальній цілісності кожної держави,

зважаючи на Конвенцію про захист прав і основних свобод людини та протоколи до неї (995_004),

зважаючи на зобов'язання стосовно захисту національних меншин, що викладені в конвенціях та деклараціях Організації Об'єднаних Націй та в документах Наради з безпеки та співробітництва в Європі, зокрема у Копенгагенському документі від 29 червня 1990 року (994_082),

сповнені рішучості визначити принципи, які мають поважатися, та зобов'язання, що з них випливають, з метою забезпечення у державах-членах та інших державах, які можуть стати учасницями цього документа, ефективного захисту національних меншин та прав і свобод осіб, що належать до цих меншин, в рамках закону, поважаючи територіальну цілісність та національний суверенітет держав, сповнені рішучості здійснювати принципи, визначені в цій Рамковій конвенції, за допомогою національного законодавства та відповідної державної політики, погодились про таке:

Розділ I

Стаття 1

Захист національних меншин та прав і свобод осіб, які належать до цих меншин, є невід'ємною частиною міжнародного захисту прав людини і як такий є одним з напрямків міжнародного співробітництва.

Стаття 2

Положення цієї Рамкової конвенції застосовуються сумлінно, в дусі взаєморозуміння, терпимості та згідно з принципами добросусідства, дружніх відносин та співробітництва між державами.

Стаття 3

1. Кожна особа, яка належить до національної меншини, має право вільно вирішувати, вважатися їй, чи не вважатися такою, і таке рішення або здійснення прав у зв'язку з ним не повинно зашкоджувати такій особі.

2. Особи, які належать до національних меншин, можуть здійснювати права і свободи, що випливають з принципів, проголошених в цій Рамковій конвенції, одноосібно та разом з іншими.

Розділ II

Стаття 4

1. Сторони зобов'язуються гарантувати особам, які належать до національних меншин, право рівності перед законом та право на рівний правовий захист. У цьому зв'язку будь-яка дискримінація на підставі приналежності до національної меншини забороняється.

2. Сторони зобов'язуються вжити, у разі необхідності, належних заходів з метою досягнення у всіх сферах економічного, соціального, політичного та культурного життя повної та справжньої рівності між особами, які належать до національної меншини, та особами, які належать до більшості населення. У цьому зв'язку, вони належним чином враховують конкретне становище осіб, які належать до національних меншин.

3. Заходи, вжиті відповідно до пункту 2, не розглядаються як акт дискримінації.

Стаття 5

1. Сторони зобов'язуються створити необхідні умови для того, щоб особи, які належать до національних меншин, мали можливість зберігати та розвивати свою культуру, зберігати основні елементи своєї самобутності, зокрема релігію, мову, традиції та культурну спадщину.

2. Без шкоди для заходів, що вживаються згідно з їх загальною політикою інтеграції, Сторони утримуються від політики та практики асиміляції осіб, які належать до національних меншин, проти їхньої волі і захищають цих осіб від будь-яких дій, спрямованих на таку асиміляцію.

Стаття 6

1. Сторони заохочують атмосферу терпимості та міжкультурного діалогу і вживають ефективних заходів для поглиблення взаємної поваги, взаєморозуміння та співробітництва між усіма особами, що проживають в межах їхньої території, незалежно від їхньої етнічної, культурної, мовної або релігійної самобутності, зокрема в галузях освіти, культури та засобів масової інформації.

2. Сторони зобов'язуються вживати належних заходів для захисту осіб, які можуть стати об'єктами погроз або актів дискримінації, ворожого ставлення чи насильства на підставі їхньої етнічної, культурної, мовної або релігійної самобутності.

Стаття 7

Сторони забезпечують поважання прав кожної особи, яка належить до національної меншини, на свободу мирних зборів, свободу асоціації, свободу виявлення поглядів і свободу думки, совісті та релігії.

Стаття 8

Сторони зобов'язуються визнати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право сповідувати свою релігію або переконання і створювати релігійні установи, організації та асоціації.

Стаття 9

1. Сторони зобов'язуються визнати, що право на свободу виявлення поглядів кожної особи, яка належить до національної меншини, включає свободу дотримуватися своїх поглядів та одержувати і поширювати інформацію та ідеї мовою своєї національної меншини без втручання держави і незалежно від кордонів. Сторони забезпечують, в рамках своїх правових систем, щоб особи, які належать до національної меншини, не дискримінувалися у їхньому доступі до засобів масової інформації.

2. Пункт 1 не перешкоджає Сторонам вимагати ліцензування, без дискримінації та на основі об'єктивних критеріїв, радіо-, теле- або кінопідприємств.

3. Сторони не перешкоджають особам, які належать до національної меншини, створювати та використовувати друковані засоби масової інформації. В рамках законодавства, що регулює радіо та телебачення, вони, по можливості, забезпечують особам, які належать до національної меншини, враховуючи положення пункту і, можливість створення та використання своїх власних засобів масової інформації.

4. В рамках своїх правових систем, Сторони вживають належних заходів для полегшення доступу осіб, які належать до національної меншини, до засобів масової інформації з метою сприяння поглибленню терпимості та розвитку культурного плюрализму.

Стаття 10

1. Сторони зобов'язуються визнавати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право на вільне і безперешкодне використання мови своєї меншини, приватно та публічно, в усній і письмовій формі.

2. У місцевостях, де традиційно проживають особи, які належать до національних меншин, або де вони складають значну частину населення, на прохання таких осіб і якщо таке прохання відповідає реальним потребам, Сторони намагаються забезпечити, по можливості, умови, які дозволяють використовувати мову відповідної меншини у спілкуванні цих осіб між собою та з адміністративними властями.

3. Сторони зобов'язуються гарантувати кожній особі, яка належить до національної меншини, право бути негайно поінформованою зрозумілою для неї мовою про підстави її арешту, про характер та причини будь-якого обвинувачення проти неї та право захищати себе цією мовою, у разі необхідності, з використанням безкоштовних послуг перекладача.

Стаття 11

1. Сторони зобов'язуються визнавати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право використовувати своє прізвище (по батькові) та ім'я мовою меншини, а також право на їхнє офіційне визнання, відповідно до умов, передбачених у їхніх правових системах.

2. Сторони зобов'язуються визнавати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право публічно виставляти вивіски, написи та іншу інформацію приватного характеру мовою її національної меншини.

3. В місцевостях, де традиційно проживають особи, які належать до національної меншини, або де вони складають значну частину населення, Сторони намагаються, в рамках своїх правових систем, в тому числі, у разі необхідності, угод з іншими державами, і враховуючи їхнє конкретне становище, використовувати традиційні місцеві назви, назви вулиць та інші топографічні покажчики, призначені для загального

користування, також і мовою відповідної меншини, якщо у цьому є достатня необхідність.

Стаття 12

1. Сторони, у разі необхідності, вживають заходів в галузях освіти та наукових досліджень з метою сприяння вивченю культури, історії, мови та релігії своїх національних меншин та більшості населення.

2. У цьому зв'язку, Сторони, між іншим, забезпечують належні можливості для підготовки вчителів і доступу до учебних посібників та сприяють контактам між учнями та вчителями, які належать до різних громад.

3. Сторони зобов'язуються створити особам, які належать до національних меншин, рівні можливості для доступу до освіти всіх рівнів.

Стаття 13

1. В рамках своїх освітніх систем, Сторони визнають за особами, які належать до національних меншин, право створювати свої власні приватні освітні та учебні заклади і керувати ними.

2. Здійснення цього права не накладає жодних фінансових зобов'язань на Сторони.

Стаття 14

1. Сторони зобов'язуються визнати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право вивчати мову своєї меншини.

2. У місцевостях, де традиційно проживають особи, які належать до національних меншин, або де вони складають значну частину населення, у разі достатньої необхідності, Сторони намагаються забезпечити, по можливості та в рамках своїх освітніх систем, особам які належать до цих меншин, належні умови для викладання мови відповідної меншини або для навчання цією мовою.

3. Пункт 2 цієї статті застосовується без шкоди для вивчення офіційної мови або викладання цією мовою.

Стаття 15

Сторони створюють необхідні умови для ефективної участі осіб, які належать до національних меншин, у культурному, соціальному та економічному житті та у державних справах, зокрема тих, які їх стосуються.

Стаття 16

Сторони утримуються від вживання заходів, які змінюють пропорційний склад населення в місцевостях, де проживають особи, які належать до національних меншин, і які спрямовані на обмеження прав і свобод, що випливають з принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції.

Стаття 17

1. Сторони зобов'язуються не перешкоджати здійсненню права осіб, які належать до національних меншин, встановлювати та підтримувати вільні та мирні транскордонні контакти з особами, які на законних засадах перебувають в інших державах, зокрема з тими особами, з якими їх об'єднують спільні етнічні, культурні, мовні або релігійні ознаки чи спільна культурна спадщина.

2. Сторони зобов'язуються не перешкоджати здійсненню права осіб, які належать до національних меншин, брати участь у діяльності неурядових організацій, як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Стаття 18

1. Сторони намагаються укладати, у разі необхідності, двосторонні та багатосторонні угоди з іншими державами, зокрема сусідніми, з метою забезпечення захисту осіб, які належать до відповідних національних меншин.

2. У разі необхідності Сторони вживають заходів для заохочення транскордонного співробітництва.

Стаття 19

Сторони зобов'язуються поважати та здійснювати принципи, проголошені у цій Рамковій конвенції, вдаючись, у разі необхідності, тільки до таких обмежень чи відступів від зобов'язань, які передбачені міжнародними правовими документами, зокрема Конвенцією про захист прав і основних свобод людини (995_004), і які можуть застосовуватися до прав і свобод, що випливають з вищезазначених принципів.

Розділ III

Стаття 20

Здійснюючи права і свободи, які випливають із принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції, будь-яка особа, що належить до національної меншини, поважає національне законодавство та права інших осіб, зокрема тих, що складають більшість населення або належать до інших національних меншин.

Стаття 21

Ніщо у цій Рамковій конвенції не може тлумачитись як таке, що передбачає будь-яке право здійснювати будь-якою діяльністю або здійснювати будь-які дії, що суперечать основним принципам міжнародного права, і зокрема принципам суверенної рівності, територіальної цілісності та політичної незалежності держав.

Стаття 22

Ніщо у цій Рамковій конвенції не може тлумачитись як таке, що обмежує або порушує будь-які права і основні свободи людини, які можуть гарантуватися законами будь-якої Договірної Сторони або будь-якою іншою угодою, в якій вона бере участь.

Стаття 23

Права і свободи, які випливають із принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції, оскільки вони є предметом відповідних положень Конвенції про захист прав і основних свобод людини або протоколів (995_004) до неї, вважаються такими, що відповідають останнім положенням.

Розділ IV

Стаття 24

1. Комітет міністрів Ради Європи здійснює нагляд за виконанням Договірними Сторонами цієї Рамкової конвенції.

2. Сторони, які не є членами Ради Європи, беруть участь у механізмі імплементації згідно з процедурою, яка буде встановлена.

Стаття 25

1. Впродовж одного року після набрання цією Рамковою конвенцією чинності для Договірної Сторони, остання надсилає Генеральному секретарю Ради Європи повну інформацію про законодавчі та інші заходи, вжиті для здійснення принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції.

2. В подальшому кожна Сторона надсилає Генеральному секретарю на періодичній основі та на прохання Комітету міністрів будь-яку додаткову інформацію про виконання цієї Рамкової конвенції.

3. Інформацію, подану згідно з цією статтею, Генеральний секретар надсилає Комітету міністрів.

Стаття 26

1. У визначенні адекватності заходів, вжитих Сторонами для здійснення принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції, Комітету міністрів надає допомогу консультативний комітет, члени якого мають визнаний авторитет в галузі захисту національних меншин.

2. Склад цього консультативного комітету і порядок його роботи визначаються Комітетом міністрів впродовж одного року після набрання чинності цією Рамковою конвенцією.

Розділ V

Стаття 27

Цю Рамкову конвенцію відкрито для підписання державами - членами Ради Європи. До дати набрання чинності Конвенцію відкрито також для підписання будь-якою іншою державою, якій Комітет міністрів запропонував її підписати. Вона підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 28

1. Ця Рамкова конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати, на яку дванадцять держав - членів Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них Конвенції відповідно до положень статті 27.

2. Стосовно будь-якої держави-члена, яка висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї Конвенції після набрання нею чинності, ця Рамкова конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 29

1. Після набрання цією Рамковою конвенцією чинності та після консультацій з Договірними Державами, Комітет міністрів Ради Європи, у рішенні, що приймається більшістю голосів, передбаченою у статті 20d Статуту Ради Європи (994_001), може запропонувати приєднатися до Конвенції будь-якій державі, яка не є членом Ради Європи і якій було запропоновано підписати Конвенцію відповідно до положень статті 27, але яка цього ще не зробила, а також будь-якій іншій державі, що не є членом Ради.

2. Стосовно будь-якої держави, що приєдналася до Конвенції, ця Рамкова конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 30

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може визначити територію (території), за міжнародні відносини якої вона несе відповідальність і до якої застосовуватиметься ця Рамкова конвенція.

2. Будь-яка Держава може в будь-який інший час після цього заявою на ім'я Генерального секретаря Ради Європи поширити дію цієї Рамкової конвенції на будь-яку іншу територію, визначену в цій заяві. Щодо такої території Рамкова конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може стосовно будь-якої території, визначененої в цій заяві, бути відкликана шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що наступає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 31

1. Будь-яка Сторона може в будь-який час денонсувати цю Рамкову конвенцію шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення шестимісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 32

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави - члени Ради, інші держави, які підписали цю Рамкову конвенцію, та будь-яку державу, яка приєдналася до неї, про:

- a) будь-яке підписання;
- b) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, затвердження чи приєднання;
- c) будь-яку дату набрання чинності цією Рамковою конвенцією відповідно до статей 28, 29 та 30;
- d) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або сповіщення, які стосуються цієї Рамкової конвенції.

На посвідчення чого нижепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цю Рамкову конвенцію.

Вчинено у Страсбурзі першого дня лютого місяця 1995 року англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожній державі - члену Ради Європи і будь-якій державі, якій було запропоновано підписати цю Рамкову конвенцію або приєднатися до неї.

Етнонаціональна політика України

Книги, брошури, статті

Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду. / [Н.В.Беліцер, С.В.Бугаєв, Я.О.Варивода та ін.; Під заг. ред. Ю.Тищенко] - К.: [Укр. незалеж. центр політ. дослідж.], 2004. - 311 с.: іл., табл. - А646035

Актуальні проблеми конституційно-правового статусу національних меншин: український та зарубіжний досвід. : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 17-18 трав. 2007 р. / М-во освіти і науки України та ін.; [редкол.: Бисага Ю.М. (голова) та ін.] - Ужгород: Ліра, 2007. - 372 с. - А673705 цпі

Аналіз державної політики України у сфері дотримання прав дітей національних меншин та формування міжкультурного діалогу / [Жданова І. А. (кер.) та ін.; заг. ред.: Жданов І. О.] - К.: [б. в.], 2009 (Друк: ТОВ "Імідж Принт") - 62 с.: іл., табл. - (Проект "Формування міжкультурного діалогу в дитячому середовищі"). - В59800

Антонюк О.В. Формування етнополітики в Україні: теоретико-методологічні та концептуальні засади. : Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра політ. наук. 23.00.05. / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. - К., 2001. - 29 с. - Р553427

Араджионі, Маргарита Анатоліївна. Греки Криму: історія і сучасне становище (етнокультурна ситуація та проблеми етнополітичного розвитку) / Регіон. філіал. Нац. ін-ту стратег. дослідж. в м. Сімферополі. - Сімферополь, 2005. - 89, [1] с.: к., табл. - (Серія додатків до наукового журналу "Кримський Архів"). - А657067

Аргат, Олександр. Етнонаціональна ідентичність населення південної та східної України як чинник стабільності української державності // III Міжнародний науковий конгрес українських істориків "Українська історична наука на шляху творчого поступу". - Луцьк, 2007. - Т.2. - С. 345-350. - В57286-2

Багмет М. Міжкультурна взаємодія громадських об'єднань етносів України: [Посилення міжкультурної взаємодії етносів - прикметна ознака сучасної доби] // Політичний менеджмент. - 2004. - № 2. - С.68 - 77.

Багмет М. Політико-правові аспекти державного регулювання етнонаціональних процесів у період розбудови України /М. Багмет, Л. Ляпіна. // Вересень. - 2004. - № 1 - 2. - С.134 - 136. - (Управління)

Биков О.М. Конституційно-правовий статус національних меншин в Україні / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького; За ред. В.Ф.Погорілка. - К., 2001. - 351, [1] с. - А614149

Брайчевський М. Етногенічні проблеми і походження українського народу // На службі Кліо. - К. та ін., 2000. - С.137-155. - Б308062

Вавринчук М. Етнополітика української держави у світлі нових реалій: концептуальні підходи: [здійснено аналіз етнополітики української держави на сучасному етапі, розглянуто проблеми державної етнонаціональної політики України] /М. Вавринчук. // Молодь і ринок. - 2010. - № 5. - С.34-38.

Вавринчук М. П. Етнополітична безпека в системі національної безпеки України на етапі сучасного державотворення / М. П. Вавринчук. - К.: Правова єдність, 2009. - 282, [4] с.: табл. - А682372

Вдовенко С. Державна служба і етнонаціональна політика: регіональні аспекти: (На прикладі Чернігівської області): [Метою статті є дослідження регіонального рівня реалізації державної політики в національному секторі на прикладі Чернігівської області] // Вісн. держ.служби України. - 2004. - № 2. - С.48-51. - (Державна регіональна політика)

Вітман К. М. Державна етнонаціональна політика України: чергова спроба концептуалізації // Актуальні проблеми політики. - О., 2009. - Вип. 36. - С.15-26. - Бп14591-36

Вітман, Костянтин Миколайович. Етнонаціональна політика постсоціалістичних країн : моделі, особливості, пробл. / К.М.Вітман; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, Одес. нац. юрид. акад. - К.: Логос, 2007. - 335 с. - А671543

Газізова О. О. Етнонаціональна особливість сучасного Криму: українознавчий вимір // Збірник наукових праць. - К., 2009. - Т.26. - С.479-487. - Бп16243-26

Гвоздик В. С. Етнонаціональна ситуація на Півдні України напередодні Української революції // Культурологічний вісник. - Запоріжжя, 2005. - Вип.14. - С.77-82. - Бп14339-14

Гетьманчук, Микола Петрович. Угорська національна меншина в Україні: правові засади політичної суб'ектності. / Гетьманчук М. П., Грищук В. К., Шипка Н. П.; Львів. держ. ун-т внутр. справ. - Л.: ЛьвДУВС, 2008. - 407 с.: іл., табл. - А682812

Гордузенко В. Зовнішня міграція як фактор динаміки етнонаціональної структури: [У статті аналізуються різні підходи до вивчення етнічних аспектів міграційних процесів в Україні, з'ясовуються особливості репатріації та її вплив на етнонаціональну структуру країни] // Політичний менеджмент. - 2006. - № 4. - С.171-178.

Григор'янсь, Володимир Єрвандович. Вірмени Криму: минуле і сьогодення (проблеми соціокультурного та етнополітичного розвитку) / Регіон. філіал. Нац. ін-ту стратег. дослідж. в м. Сімферополі. - Сімферополь, 2005. - 79 с.: к., табл. - (Серія додатків до наукового журналу "Кримський Архів"). - А657068

Гриневич, Марія. Етнонаціональні особливості політичної участі молоді в сучасній Україні: [висвітлюються етнонаціональні особливості політичної участі молоді в Україні на прикладі кримськотатарської молоді] /Марія Гриневич. // Політичний менеджмент. - 2010. - № 5. - С.161-167.

Державна етнонаціональна політика: правовий та культурологічний аспекти в умовах Півдня України. : Зб. наук. пр. VI Всеукр. наук.-практ. конф 6-8 жовт. 2005 р., м. Запоріжжя. / Запоріз. нац. техн. ун-т та ін.; Під заг. ред. М.В.Дєдкова; [Упоряд.: Дєдков М.В., Спудка І.М.] - Запоріжжя, 2005. - 282 с.: табл. - В55371

Дзюба, Іван М. Нагнітання мороку : від чорносотенців поч. ХХ ст. до українофобів початку століття ХХІ. / Іван Дзюба. - К.: Києво-Могил. акад., 2011. - 503 с. - Б334579

Етнічна Сумщина : альм. нац. меншин. / Голов. упр. зв'язків з громадкістю Сум. облдержадмін., Асоц. нац. меншин Сум. обл.; [редкол.: Медуниця О. В. (голова) та ін.] - Суми: Мрія, 2009. - 27 с.: іл. - В60168

Етнонаціональний розвиток України : Терміни, визначення, персоналії. / Ін-т держави і права АН України та ін.; [Римаренко Ю.І., Курас І.Ф., Шпорлюк Р. та ін.; Редкол.: Римаренко Ю.І. (відп. ред.) та ін.] - К., 1993. - 807 с. - Зк Степовика Д.В.-363

Етнонаціональні процеси в Україні : Історія та сучасність. / [Беренштейн О.Б., Зіневич Н.А., Зінич В.Т. та ін.]; За ред. В.Наулка. - К.: Гол. спец. ред. л-ри мовами нац. меншин України, 2001. - 423, [1] с.: табл. - А612773

Етнополітичний розвиток України: досвід, проблеми, перспективи. / Курас І., Нагорна Л., Євтух В. та ін.; Ін-т нац. відносин і політології НАН України. - К., 1997. - 212 с. - А601145

Етнополітичний розвиток України: досвід, проблеми, перспективи. / Курас І., Нагорна Л., Євтух В. та ін.; Ін-т нац. відносин і політології НАН України. - К., 1997. - 212 с. - А601145

Етнополітологія в Україні. Становлення. Що далі? : [Збірник] / НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж.; [Редкол.: Курас І.Ф. (голова) та ін.] - К., 2002. - 295 с. - А615919

Етнополітологія в Україні: здобутки, проблеми, перспективи. : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. м. Київ, 27-28 верес. 2003 р. / Ін-т політ. і етнонац. дослідж. Асоц. нац.-культур. об-нь України; [Редкол.: Курас І.Ф. (голова) та ін.] - К., 2004. - 257 с.: іл. - А643669

Етнос. Нація. Держава : Україна у контексті світ. етнодерж. досвіду. / Римаренко Ю.І., Вівчарик М.М., Картунов О.В. та ін.; За заг. ред. Ю.І.Римаренка; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. - К., 2000. - 514, [1] с.: табл. - Б308734

Ефективні інституційні відповіді для подолання нетolerантності та екстремізму в Чорноморському регіоні : Румунія - Республіка Молдова - Україна: порівняльний аналіз. / [А. Морару та ін.; наук. ред. В. Сірко]; Ін-т демократії ім. П. Орлика [та ін.] - К.: К.І.С., 2009. - 148 с.: табл. - А684167

Євтух В. Концептуальні засади вирішення етнонаціональних проблем: [Йдеться про теоретичні концепції вирішення етнонаціональних проблем та заходи для їх реалізації у різні історичні періоди за різних умов] // Політичний менеджмент. - 2007. - № 4. - С.14-30.

Євтух В. Про національну ідею, етнічні меншини, міграції... - К.: Stylos, 2000. - 235 с. - А612496

Євтух В.Б. Етнополітика в Україні: правничий та культурологічний аспекти. - [К.: Фенікс, 1997] - 214 с. - А614270

Євтух В.Б. Проблеми етнонаціонального розвитку : український і світовий контексти. / Ін-т етнічних, регіон. та діаспорознавчих студій. - К.: Стилос, 2001. - 204, [1] с. - А614633

Євтух, Володимир Борисович. Етносуспільні процеси в Україні: можливості наукових інтерпретацій. - К.: Вид. дім "Стилос", 2004. - 242 с. - А643676

"За міжнаціональний мир і злагоду в Україні", асоціація. Збірник документів / [Упоряд. Ю.Огульчинський] - К.: [Фонд "Інтелектуал. перспектива"], 1999. - 77, [1] с. - А600130

За міжнаціональну злагоду проти шовінізму та екстремізму. Матеріали науково-практичної конференції "Подолання шовінізму та екстремізму - найважливіша передумова міжнаціональної злагоди і громадянського миру в Україні", 8-9 жовтня 1993 року / [Упоряд.: М.І.Панчук, О.Я.Найман; Редкол.: І.Ф.Курас та ін.] - К.: [Асоц. "За міжнар. мир і злагоду в Україні"], 1995. - 136 с.: табл. - А572289

Закарпаття в етнополітичному вимірі / [М. Панчук та ін.; редкол.: Левенець Ю. (голова) та ін.]; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. - К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2008. - 681 с.: іл., табл. - А679750

Законодавче забезпечення прав і свобод національних меншин в Україні та його відповідність міжнародно-правовим нормам : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 23-24 трав. 2006 р., [Ужгород, Україна] / Ужгород. нац. ун-т. Юрид. ф-т. Каф. конституц. права та порівнял. правознавства та ін.; [Редкол.: Ю.М.Бисага (голова) та ін.] - Ужгород: [Ліра, 2006] - 179 с.: табл. - А660843+цпі

Запорожець Т.В. Науково-теоретичні підходи щодо шляхів підвищення результивності функціонування державних механізмів запобігання та врегулювання етнополітичних конфліктів, визначено ключові моменти у їх реалізації: [проаналізовано науково-теоретичні підходи щодо підвищення результивності функціонування державних механізмів запобігання та врегулювання етнополітичних конфліктів, визначено ключові моменти у їх реалізації] /Т.В. Запорожець. // Інвестиції: практика та досвід. - 2011. - № 6. - С.82-85.

Заставецький Т. Динаміка чисельності, розселення та структура польської етнічної меншини на Хмельниччині (друга половина ХХ століття) // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки. - Хмельницький, 1999. - С.400-406. - А596574

Захист прав національних меншин в Україні : Зб. норм.-прав. актів. / Держ. ком. України у справах національностей та міграції, Асоц. нац.-культур. об-нь України. - [К.], [2003] - 288 с.: табл. - А634076

Зварич, Ігор Теодорович. Етнополітика в Україні: регіональний контекст. / Ігор Теодорович Зварич; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. - К.: Дельта, 2009. - 316 с. - А688449

Ішин, Андрій В'ячеславович. До питання щодо проявів етнополітичних суперечностей в Криму на сучасному етапі / А.В.Ішин, І.Г.Беднарський, О.Б.Швець; [За ред. О.Г.Шевчука]; Регіон. філіал Нац. ін-т стратег. дослідж. в м. Сімферополі. - Сімферополь, 2005. - 59 с.: іл., табл., портр. - (Серія додатків до наукового журналу "Кримський Архів"). - А657653

Калашник Л. С. Етнонаціональна ідея в діяльності української діаспори в Китаї // Зб. наук. пр. - К., 2006. - Ч.1. - С.86-90. - Бп15920-1(2006)

Карбовська Ж. А. Етнонаціональна структура населення міст обласного підпорядкування Хмельницької області (за матеріалами Всеукраїнського перепису 2001 року) // Вісник. - Кам'янець-Подільський, 2010. - Вип. 2. - С.336-346. - Бп16980-2

Карбовська Ж. А. Етнонаціональна структура населення Подільського етнографічного регіону // Вісник. - Кам'янець-Подільський, 2008. - Вип. 1: Природничі науки. - С.161-165. - Бп16980-1

Картунов О. Нова чи оновлена концепція прав етнонаціональних меншин: [Регулювання етнонаціональних відносин] // Політичний менеджмент. - 2004. - № 2. - С.78 - 89.

Кирилич В. П. Державна етнополітика Польщі та питання збереження самобутності української меншини.1989-1998 рр. // Дипломатична акад. України. Науковий вісник. - К., 2000. - Вип.4: Європа: поступ у ХХІ століття (історія, сучасний стан, перспективи). - С.82-86. - Бп14710-4

Колісник, Віктор Павлович. Національно-етнічні відносини в Україні: теоретичні засади та конституційно-правові аспекти. / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. - Х.: Фоліо: Харк. правозахисна група, 2003. - 238, [1] с. - А630609

Концепція Державної етнонаціональної політики України // Освіта. - 1996. - 22 трав. - С.10 - 11.

Коростеліна К.В. Исследование социальной идентичности: на пути к примирению в Крыму. - Симферополь: Доля, 2002- - (Человек и общество). - На обл. загл.: Система социальных идентичностей: опыт анализа этнической ситуации в Крыму. - Вып. 1: - 2002. - 255 с.: ил., табл. - Библиогр.: с. 246-255. - ISBN 966-7980-56-1. - А622363-1

Костюк, Тетяна. Сепаратизм в Україні: ілюзія чи реальна загроза: [досліджено проблеми сепаратизму в контексті основних засад етнонаціональної політики України] /Тетяна Костюк. // Політичний менеджмент. - 2011. - № 4. - С.119-125.

Котигоренко В. До питання про концептуальні засади етнонаціональної політики України: [У статті дається характеристика державної етнонаціональної політики України, конституційних принципів та норм на яких вона базується] // Політичний менеджмент. - 2006. - № 4. - С.20-43.

Котигоренко В. Тенденції в етнічній та етномовній динаміці населення України у 1959-2001рр.: За матеріалами переписів: [В усі часи кількісні показники якісних ознак етнічної структури населення та етномовної самоідентифікації людей відігравали важливу роль при виробленні й коригуванні державної етнонаціональної політики.] // Людина і політика. - 2003. - №2. - С.12-24.

Котигоренко, Віктор Олексійович. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт. / НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж. - К.: [Світогляд], 2004. - 721, [1] с.: табл. - Б318638

Кравцова, Любов Павлівна. Німці Криму: історія і сучасне становище (проблеми етнополітичного розвитку) / Кравцова Л.П., Беднарський І.Г.; Регіон. філіал. Нац. ін-ту стратег. дослідж. в м. Сімферополі. - Сімферополь, 2005. - 39 с.: к., табл. - (Серія додатків до наукового журналу "Кримський Архів"). - А657066

Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. / Пер. з англ.: В.Івашко, В.Корнієнко. - К.: Основи, 1997. - 423 с.: іл., табл. - А585050

Кресіна І. Етнополітика в теорії і в дії: [Процеси, що відбуваються в етнонаціональній сфері України] // Віче. - 2001. - № 2. - С.157 - 159.

Кресіна, Ірина. Концепція державної етнонаціональної політики України: проект: [концепція державної етнонаціональної політики України розроблена вченими Інституту держави і права ім. В. Корецького НАН України. Поява цього проекту Концепції продиктована необхідністю створити неупереджений документ, який врахував би завдання держави та реалії сфери етнонаціональних відносин] /Ірина Кресіна, Лариса Лойко, Віра Явір. // Політичний менеджмент. - 2010. - № 2. - С.65-72.

Кривицька О. Конфліктний вимір етнонаціонального розвитку України: [Україна чи не одна з колишніх республік СРСР, де, за багатонаціонального складу населення, вдається уникати міжетнічних конфліктів] // Політичний менеджмент. - 2005. - № 2. - С.24-37.

Кривицька О. Меншина - це ознака меншовартості: Етнонаціональна структура України // Віче. - 1999. - № 7. - С.123 - 129.

Крим в етнополітичному вимірі / [М.Панчук, Г.Бекірова, В.Ганкевич та ін.]; НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж.; [Редкол.: Курас І.Ф. (голов. ред.) та ін.] - К., 2005. - 568 с.: табл., [5] арк. map. - А648608

Курас, Іван Федорович. Етнополітологія : Перші кроки становлення. / НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж. - К.: Генеза, 2004. - 734, [1] с. - А642717

Куц Ю.О. Етнополітичні державотворчі процеси в Україні: управлінський аспект. / Укр. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т. - Х.: Магістр, 2002. - 203 с.: іл., табл. - А620419

Куць О.М. Етнонаціональні чинники державотворення / Куць О.М., Лісничий В.В., Куц Ю.О. - Х.: Магістр, 2002. - 106 с.: табл. - В52774

Лазар Я. Культурне та громадське життя польської етнічної меншини Прикарпаття // Наукові записки. - Тернопіль, 2003. - Вип.1. - С.170-174. - Бп14958-1(2003)

Леонова А. Діяльність координаційних і консультативно-дорадчих органів з питань етнонаціональної політики: [У статті висвітлюються функції консультативно-дорадчих органів з питань етнонаціональної політики та оцінюється ефективність їх діяльності] // Політичний менеджмент. - 2005. - № 3. - С.63-70.

Леонова, Алла Олександровна. Державна етнокультурна політика в сучасній Україні : Теорія і практика. - К.: [ДАККІМ], 2005. - 273 с.: табл. - А650292

Липчук О. Етнонаціональні меншини в політичному процесі України: [Проаналізовано досвід забезпечення повноцінного представництва етнонаціональних меншин в органах влади, проаналізовано головні принципи, цілі вітчизняної нормативно-правової системи захисту та гарантування прав етнонаціональних меншин] // Вісн. Держ. Академії керівних кадрів культури і мистецтв. - 2008. - № 3. - С.130-134.

Майборода О. Російський націоналізм в Україні (1991-1998 р. р.) / Центр досліджень нац. безпеки при Нац. ун-ті "Києво-Могил. акад." - К., 1999. - 27, [1] с.: табл. - А594365

Малюська, Анатолій. Національні меншини і формування внутрішньої і зовнішньої політики України: [розглядаються окремі аспекти зовнішньої етнонаціональної політики прикордонних з Україною держав та її вплив на внутрішню і зовнішню політику нашої країни] /Анатолій Малюська. // Політичний менеджмент. - 2010. - № 5. - С.148-160.

Маруховська-Картунова О. Політизовані етнічні групи (меншини) як суб'єкти етнополітичних конфліктів // Наук. вісн. - Чернівці, 2005. - Вип.272: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. - С.242-250. - Бп14288-272

Матвієнко А. Етнонаціональна політика України - виклики й відповіді: [Ст. нар. депутата України, голови УРП "Собор"] // Самост. Україна. - 2003. - 1-14 лип. - С.4-5.

Махінла Ю. Етнонаціональна політика новітнього часу: деякі аспекти всітового й українського досвіду // Р. Ф. Кайндль. Вікно в європейську науку. - Чернівці, 2005. - С.118-122. - А650711

Мишанич, Олекса В. Політичне русинство: історія і сучасність. : ідейні джерела закарпат. регіон. сепаратизму: доп. на IV Міжнар. конгр. україністів (м. Одеса, 26-29 серп. 1999 р.) / Олекса Мишанич; Міжнар. асоц. україністів, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України. - К.: Обереги, 1999. - 47 с. - А687362

Міжнаціональна і міжетнічна злагода в Україні: позиція молоді. / [Ред.-упоряд. Л.Кудіна та ін.] - К.: [Молодіж. Альтернатива], 2005. - 35 с.: табл. - Т133335

Міжнаціональні відносини і національні меншини України : Стан, перспективи. / [Упоряд. Р.Чілачава, Т.Пилипенко]; За ред. Р.Чілачави. - К.: Голов. спеціалізована ред. л-ри мовами нац. меншин України, 2004. - 382 с - А634077

Монолатій І. Етнонаціональна спільнота в концепціях зарубіжних та українських вчених // Історико-політичні проблеми сучасного світу. - Чернівці, 2007. - Т.15-16. - С.92-99. - Бп15572-15-16

Наливайко Л. Міжнародний контроль за дотриманням прав і свобод національних меншин в Україні: Етнонаціональний розвиток в Україні // Держава та регіони. Серія: Право. - 2002. - № 2. - С.20 - 23. - (Конституційне право)

Національна інтеграція в полікультурному суспільстві: український досвід 1991-2000 років. : Збірник. / НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж.; [Редкол.: І.Ф.Курас (голова) та ін.] - К., 2002. - 374 с.: табл. - А620796

Національне примирення чи конfrontація? : Зб. документів. / НАН України. Ін-т історії України; [Упоряд. О.М.Веселова; Відп. ред. С.В.Кульчицький] - К., 1999. - 540, [2] с. - А601280

Національні меншини в Україні : інформ.-бібліогр. покажч. / Ін-т дослідж. діаспори; [упоряд. І. Винниченко] - К.: Стилос, 2000. - 159 с. - А689441

Національні меншини України у ХХ столітті: політико-правовий аспект. / [Панчук М., Войналович В., Галенко О. та ін.]; Ін-т політ. і етнонац. дослідж. НАН України; [Редкол.: Курас І.Ф. (голов. ред.) та ін.] - К., 2000. - 357 с.: іл., табл., [3] арк. іл. - Б308101

Національні меншини України: історія та сучасність. : наук.-довід. вид. / Міжрегіон. акад. упр. персоналом; упоряд. І.Винниченко, Р.Марценюк. - К., 2006. - 250, [1] с.: табл. - А667537

Національні меншини Хмельниччини / Упр. з питань внутрішн. політики Хмельницького облдержадмін., Упр. культури, туризму і курортів Хмельницького облдержадмін., Хмельницького обл. універс. наук. б-ка ім. М.Острівського; редкол.: Синиця Н.М. (відп. ред.) [та ін.] - Хмельницький: Хмельницький ОУНБ ім. М.Острівського, 2007. - 39 с.: іл. - А669381

Непіленко Л. П. Мультикультуралізм сучасного суспільства та етнонаціональна складова начально-виховного процесу // Вісник. - Х., 2010. - Вип. 34. - С.32-39. - Бп15238-34

Обушний М. І. Етнонаціональна ідентичність: концептуальний аспект // Київський ун-т ім. Т. Шевченка. Вісник. Сер.: Філософія. Політологія. - К., 1999. - Вип.30. - С.53-56. - Бп4210-30

Огульчанський, Юрій А. Етнічна структура українського суспільства: уявні та дійсні проблеми. : Популяр. нарис. - К.: Вид. дім. "Києво-Могилянська акад.", 2006. - 66 с.: табл. - А659588

Павловський А.А. Багатонаціональне розмаїття культури України: історія, розвиток, майбутнє. - К.: Знання України, 2002. - 255 с. - А615751

Парієнко Г. К. Регіональна етнонаціональна політика як фактор зміщення українського суспільства // Ринкові важелі та стимули розвитку господарчих систем. - Одеса, 1997. - С.24-28. - А584783

Петровский, Владимир Владимирович. Этносы и политика на исчезающем постсоветском пространстве / Харьк. гуманит. ун-т "Народ. укр. акад.", Вост. ин-т украиноведения им. Ковальских. - Х.: Золотые страницы, 2005. - 423 с. - Б320891

Петков, Сергій Валерійович. Україна багатонаціональна : (історико-правові основи формування багатонаціонального складу населення на теренах Східної Європи з найдавніших часів до XIX ст.) / С.В.Петков. - К.: КНТ, 2008. - 154 с. - А674556

Поді М. Етноконфесійні меншини: стан та проблеми забезпечення релігійно-духовних потреб // Християнство і духовність. - [К.], 1998. - С.237-239. - А592574

Полякова Л. І. На шляху до української державності: етнонаціональна політика в Україні 60-80-х років ХХ ст. // Запорізький юридичний ін-т. Вісник. - Запоріжжя, 1998. - Вип.2 (4). - С.71-79. - Бп14626-2(4)1998

Расизм і ксенофобія в Україні: реальність та вигадки. / [Харк. правозахисна група; упорядкув. Є. Ю. Захаров] - Х.: Права людини, 2009. - 189, [1] с.: іл., табл. - А684946

Рафальський О.О. Національні меншини України у ХХ столітті : Історіогр. нарис. / Ін-т політ. і етнонац. дослідж. НАН України. - К., 2000. - 445 с. - А605730

Реалізація державної мовної політики України та положень протоколів, міжурядових (Змішаної Українсько-Угорської, Змішаної Українсько-Румунської, Двосторонньої Українсько-Словацької) комісій з питань забезпечення прав національних меншин щодо вивчення української мови як державної в загальноосвітніх навчальних закладах Закарпатської області з навчанням мовами національних меншин : матеріали міжнар. наук.-метод. семінару, 9-10 черв. 2009 р., Ужгород, Закарпат. обл., Україна. / Упр. освіти і науки Закарпат. облдержадмін. [та ін.]; [за ред. Ю. В. Герцова] - Ужгород: Ліра, 2009. - 489 с.: табл. - А687333

Ребкало В.А. Етнонаціональні процеси в сучасній Україні: Досвід, проблеми, перспективи. / Ребкало В.А., Обушний М.І., Майборода О.М.; Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України. - К.: УАДУ, 1996. - 110, [3] с. - А577691

Римаренко Ю. Етнонаціональна політика Росії та України // Украина и Россия в новом геополитическом пространстве. - К., 1995. - С.53-57. - Б301281

Римаренко Ю. Етнонаціональна політика України: Концептуальний аспект // Освіта. - 1995. - № 83. - С.7.

Рівненщина - наша спільна батьківщина: національні меншини, їх роль у становленні та розвитку краю. : (до 70-річчя утворення Рівнен. обл.) / Рівнен. облдержадмін., Голов. упр. з питань внутр. політики та інформації. - Рівне: [б. в.], 2009. - 84 с.: іл., табл. - А694652

Розвиток етнонаціональних відносин в Україні : Стан. Тенденції. Перспективи. / Д. В. Табачник, Г. Д. Попов, В. М. Воронін, Т. І. Пилипенко. - Львів: Світ, 2007. - 525, [2] с.: іл., табл. - Б328220

Розвиток національних меншин в Україні на сучасному етапі : (Інформ. огляд) / [В.М.Сніжко; Ред. М.І.Головащук]; Ін-т підвищення кваліфікації працівників культури. - К.: Б. в., 1996. - 19 с. - А591167

Романюк М. В. Етнонаціональна політика Російської імперії на півдні України (початок - 70-ті рр. XIX ст.) // Наукові записки. - К.; Бердянськ, 2002. - Вип.46: (історичні науки). - С.42-46. - Бп1222-46

Рудакевич, Олег Михайлович. Національний принцип: етнополітична концепція нації. / Рудакевич О. М.; М-во освіти і науки України, Терноп. нац. екон. ун-т. - Т.: Вид-во Терноп. нац. екон. ун-ту "Екон. думка", 2009. - 291 с.: табл. - А690174

Рябошапко Л. Правове становище національних меншин в Україні (1917-2000) / Львів. нац. ун-т ім. І.Франка; [Ред. М.Мартиняк] - Львів, 2001. - 482 с. - А612774

Саган О. Аспекти формування і реалізації державної етнонаціональної політики та гармонізація міжнаціональних відносин в умовах європейського вибору України: [Про сучасний стан та основні тенденції розвитку етнонаціональних процесів] // Україна - НАТО = Ukraine - NATO. - 2008. - № 2. - С.41-51.

Саган О. Аспекти формування і реалізації державної етнонаціональної політики та гармонізація міжнаціональних відносин в умовах європейського вибору України: [стаття голови Державного комітету України у справах національностей та релігій Олександра Сагана] // Україна - НАТО. - 2008. - № 2. - С.41-51.

Самсонова М. О. Етнонаціональна культура як чинник стабілізації національних та міжнародних відносин // Філософські проблеми гуманітарних наук. - К., 2004. - N1-2. - С.112-114. - Бп16227-1-2(2004)

Світова та вітчизняна етнодержавницька думка : (У персоналіях) / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. Донец. ін-т внутр. справ МВС України; [Редкол.: Римаренко Ю.І. (відп. ред.) та ін.] - К.; Донецьк, 1997. - 319 с. - А588316

Сприяння поширенню толерантності у полієтнічному суспільстві / [Майборода О., Чілачава Р., Пилипенко Т. та ін.; Ред. Н.Лисюк] - [К.: Фонд "Європа ХХІ"], 2002. - 311 с.: табл. - А622356

Степанов Є. П. Етнонаціональна культура як фактор відродження національної самобутності // Луганський держ. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Вісник. - Луганськ, 2000. - N8 (28): Педагогічні науки. - С.143-147. - Бп14898-8(28)

Сучасна етнічна структура українського суспільства: теоретичні та практичні аспекти. : зб. доп. [учасн. "Круглого столу"], м. Київ, 28 листоп. 2008 р. / Держ. ком. України у справах національностей та релігій; [упоряд. Саган О. Н., Пилипенко Т. І.] - К.: Світ знань, 2008. - 127 с.: іл., табл. - Б329450

Товт М. Етнонаціональна політика України. Міжнародно-правовий вимір // Віче. - 2001. - №10. - С.66-77.

Україна багатоетнічна = Multiethnic Ukraine. / Держ. ком. України у справах національностей та релігій; [упоряд. Саган О. Н., Пилипенко Т. І.] - К.: Світ знань, 2008. - 155 с.: іл. - А682673

Україна полієтнічна : [Інформ.-бібліогр. покажч.] / [Упоряд. І.Винниченко, Л.Лойко]; Ін-т дослідж. діаспори. - К., 2003. - 107 с.: табл. - А628912

Україна: етнонаціональна палітра суспільного розвитку. : Словник-довідник. / Римаренко Ю., Вівчарик М., Іванченко І. та ін.; Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України; [Відп. ред. Ю.Римаренко] - К., 1997. - 271 с. - Б304736

Управління міжетнічними взаєминами: співпраця влади і громади. : посібник. / Укр. незалеж. центр політ. дослідж.; [уклад. Ю. Тищенко, С. Горобчишина] - К.: УНІЦПД, 2010. - 119 с.: табл. - Б333002

Уtkіn O. Етнічні меншини та їх церкви як фактор соціально-політичної стабільності // Екуменізм і проблеми міжконфесійних відносин в Україні. - К., 2001. - С.258-261. - A611605

Федорович У. Етнонаціональна ідентичність як форма становлення людини в світі // Етнос. Культура. Нація. - Дрогобич, 2001. - Вип.2. - С.70-75. - Бп15646-2

Фельдман, Олександр Борисович. Заради утвердження ідеалів міжнаціональної злагоди у суспільстві : Ст., доп., інтерв'ю. / Асоц. нац.-культ. об-нь України. - Х.: Золоті сторінки, 2004. - 157, [2] с.: портр. - Б320969

Фенич В. Етнонаціональна ідентичність греко-католиків Мукачівської єпархії // Історична школа професора Володимира Задорожного. - Ужгород, 2004. - Вип.2. - С.38-62. - Бп15063-2

Фікс І.Є. Консультивно-дорадчі органи при органах влади в Автономній Республіці Крим як інструмент державної етнополітики: [розглядаються форми застосування інституту консультивно-дорадчих органів при органах влади в Автономній Республіці Крим. Проаналізовано механізм їх використання при здійсненні завдань державної етнонаціональної політики] /І.Є.Фікс. // Держава та регіони. Серія: Державне управління. - 2010. - № 3. - С.119-124.

Ціборський О. Концепція національної політики України // Державність. - 1995. - № 2. - С.10 -11.

Червеняк А. Оптимізація механізмів державного управління етнонаціональними процесами на регіональному рівні: [висвітлено шляхи вдосконалення державних механізмів управління етнонаціональними процесами з метою дослідження оптимальних напрямів етнополітики держави] /А. Червеняк. // Держава та регіони. Серія: Державне управління. - 2009. - № 2. - С.182-186.

Чернова Л. Є. Етнонаціональна освіта та формування толерантності - умова розвитку громадянського суспільства в Україні // Філософсько-антропологічні студії, 2008. - Д., 2008. - С.274-281. - A676702

Швед В. О. Етнонаціональна політика Української держави у концепціях політичних партій та об'єднань // Українська державність: історія і сучасність. - К., 1993. - С.396-398. - A562840

Шелест Д. С. Етнонаціональна політика в умовах відродження і розвитку української демократичної держави (аналіз літератури і джерел) // Одеський держ. ун-т ім. І. І. Мечникова. Записки іст. фак. - Одеса, 1998. - Вип.7. - С.112-121. - Бп14467-7

Шестакова К. Етнонаціональна ідентичність та її роль у сучасних етнічних процесах в Україні // Етнокультура у контексті світової історії. - Чернівці, 2004. - С.208-215. - A637910

Шпорлюк Р. Імперія та нації з історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі : Спіл. вид. проект телеканалу "1+1" та в-ва "Дух і Літера" / [Пер. з англ. Г.Касьянова] - К.: Дух і Літера, 2000. - 354 с.: табл. - A605449

Штепа, Сергій Олександрович. Роль Верховної Ради України у вирішенні етнополітичних проблем Криму : Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. політ. наук. 23.00.05. / НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж. НАН України. - К., 2004. - 18 с. - P566966

Якубова Л. Етнічні меншини УСРР на етапі етнокультурної модернізації // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика. - К., 2007. - Вип.11. - С.3-19. - Бп14287-1